

जाहीरतींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाविवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४(टपाल हंगील मार्फत
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ' एव प्रधान: 'इति कौटिल्यः अर्थमूलो धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख १३ ऑगस्ट, १९४१

अंक ३३

अर्थ ग्रन्थमाला—पुस्तक ४ थें

सहकार

हिंदी सहकारी संस्थांचा संसार)

★

ह्या पुस्तकांत सहकारी संघटनांचें तात्त्विक व व्यावहारिक विवेचन सांगोपांग केलें आहे. मुंबई प्रांतांतील सहकारी संस्थांचें स्वरूप व कार्य ह्यांची माहितीहि वाचकांस सुबोध रीतीनें मिळेल, अशी त्यांत व्यवस्था आहे. सहकाराच्या शिक्षणक्रमांत आणि पतपेढ्या, बँका इत्यादि संस्थांशीं संबंध असणाऱ्या सर्व लोकांस तें उपयोगी होईल अशी अपेक्षा आहे. किंमत २ रुपये. ट. स. निराळा.

लेखकः—प्रो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

The Co-operators' Book Depot.

9, BAKEHOUSE LANE,
FORT, BOMBAY.

The Only Book Depot of its Kind in India.

Specialising in

Books on Economics, Co-operation, Banking and Finance, Accountancy and Auditing, Commerce, Business Organisation, Rural Reconstruction and allied Subjects.

Books on all Subjects and of all Publishers in India, England and America are readily supplied at the published Prices.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

विविध माहिती

ऑस्ट्रेलियन सैनिक

ऑस्ट्रेलियातील १ लक्ष, ६० हजार लोक साम्राज्य सैन्यांत दाखल झाले आहेत, त्यापैकी ९० हजार सैनिक युद्धासाठी ऑस्ट्रेलिया-बाहेर नेण्यांत आले आहेत. ह्यासोबत, २ लक्ष सैनिक स्वदेश-रक्षणासाठी जप्यत तयार आहेत.

इकेदारमधील जपानी लोक

इकेदारमधील जपानविरोधी लोकमतास आळा घालण्यासंबंधी एक सल्लोता इकेदारसरकारकडे पाठविण्यांत आला आहे. इकेदार हें राष्ट्र दक्षिण अमेरिका खंडांत पश्चिम किनाऱ्यावर पॅसिफिक महासागराचे बाजूस आहे.

फिनलंड

फिनलंड हें शत्रुराष्ट्र असल्याचें हिंदुस्थान सरकारने जाहीर केले आहे.

जपानमधील हिंदी नागरिक

जपानमध्ये वास्तव्य करीत असलेले तीस हिंदी नागरिक हिंदुस्थानकडे परत येत आहेत.

अरबांची युद्धफंडास देणगी

एडनमधील एका अरबांने आपल्या जवळील एकूण ८०० रुपयांपैकी ३०० रुपये स्थानिक युद्धफंडास दिले, परंतु फंड-जमविणारानें फक्त २५ रुपयेच स्वीकारले, कारण त्या अरबाची परिस्थिति इतकी मोठी रकम देण्याइतकी चांगली नव्हती. अरबांने नंतर दुसऱ्या एकाजवळ पुनः ३०० रुपये युद्धफंडासाठी दिले. ही हर्षांकत एका ब्रिटिश वृत्तपत्रांत प्रसिद्ध झाली आहे.

गृह

ग्रेट ब्रिटन, अमेरिका, कॅनडा, ऑस्ट्रेलिया व अर्जेन्टिना ह्या पांच गणांचे मोठ्या प्रमाणावर उत्पादन करणाऱ्या देशांचे प्रतिनिधींची अमेरिकेंत बैठक चालू आहे. गन्हासंबंधीचा जागतिक प्रश्न सोडवून, गन्हाचा पुरेसा असंड साठा राखण्याच्या दृष्टीने त्यांचा विचारविनिमय झाला व ह्या पांच राष्ट्रांनी करावयाच्या काराराचा मसुदा त्यांना तयार केला.

१३ लक्ष रुपयांची कुलुपे

लष्करातील सैनिकांसाठी १३ लक्ष रुपयांची कुलुपे पुरविण्याची ऑर्डर संयुक्त प्रांत सरकारास मिळाली आहे. अलिगढ येथें ही कुलुपे तयार करून घेतली जातील.

जर्मनीजवळील पेट्रोल

जर्मनींत लवकरच पेट्रोलचा भयंकर तुटवडा पडेल, अशा आशेवर राहून नका, असे एका ब्रिटिश अधिकारी तज्ज्ञानें नुकतेच सांगितले. तूर्त तरी हिटलरला पेट्रोलची चणचण भासत नाही. कृत्रिम पेट्रोलचें उत्पादन जर्मनींत वाढत आहे, परंतु ब्रिटिशांच्या वैमानिक हल्ल्यामुळे ही वाढ सुटली आहे.

जर्मन छत्र हेरांस देहांत शासन

दोन जर्मन गुप्त हेरांस इंग्लंडमध्ये नुकतेंच देहांत शासन करण्यांत आले. हे दोघे घडोच्या रवरी बोटींतून स्कॉटलंडमध्ये उतरले होते. परंतु ती बोट पुढे उघडकीस आल्यामुळे त्यांचे ग्रेट-ब्रिटनमधील अस्तित्व समजून आले. दोघांचेहि जवळ वायरलेस सेटस (संदेश पाठविण्याचें व घेण्याचें, दोन्हीचीं यंत्रे), ब्रिटिश नाणी, खाद्य पदार्थ व परदेशांचे पासपोर्टे आढळले. दोघांसहि इंग्रजी बोलतां येत होती.

कपाशांच्या पिकाची संरधी

येत्या हंगामातील कपाशांच्या पिकापैकी निम्में पीक इजिप्तचे सरकार विकत घेणार असून त्यासाठी ते कर्ज काढणार आहे.

न्यूयॉर्ककडे ५५५ ज्यू जात आहेत

जर्मनी, र्मेनिया, बेल्जम, इत्यादि युरोपियन देशांतील ५५५ वयस्क ज्यू स्त्री-पुरुष एका स्पॅनिश आगबोटेंतून न्यूयॉर्ककडे जात आहेत.

दररोज ४ गॅलन पेट्रोल या

पेट्रोलच्या रेशनिंगचे योजनेप्रमाणें मोटार टॅक्सोना दररोज दोन गॅलन पेट्रोल मिळणार आहे, त्याचेऐवजी चार गॅलन मिळवें अशी मुंबईमधील टॅक्सी ड्रायव्हर्स युनियनने सरकारला विनंती केली आहे. दोन गॅलन पेट्रोलवर धंदा करून टॅक्सीचा सचं भाणणार नाही, असे टॅक्सीवाल्यांचे म्हणणें आहे.

इंपीरिअल बँक ऑफ इंडिया

इंपीरिअल बँक ऑफ इंडियास ३१-१२-४० असेल्या सहा-माहीतील शिल्लकी नफ्याचे ३८ लक्ष, ६१ हजार रुपये धरून, २० जून असेल्या वर्षी ८० लक्ष, ७१ हजार रुपये नफा झाला. त्यांतून भागीदारांस १९% करमाफ दिव्हिडंड देण्यासाठी ३३ लक्ष, ७५ हजार रुपये लागतील. पेन्शन फंडाकडे १ लक्ष, २४ हजार रुपये वग केल्यावर, पुढील सहामाहीसाठी ४५ लक्ष, ६२ हजार रुपये उरतात.

मिसेस रूझवेल्ट इंग्लंडला येणार !

मिसेस रूझवेल्ट ह्या विमानमार्गे येत्या सप्टेंबरमध्ये लंडनला येणार आहेत, अशी बातमी प्रसिद्ध झाली आहे, परंतु लंडनमधील अमेरिकन वकिलातीतिला हुजोरा मिळत नाही.

सुसोलिनीच्या सल्लास अपघात

सुसोलिनीचा मुलगा व्नों हा इटलीमध्ये पिसा शहराजवळ विमानाच्या अपघातांत मरण पावला.

मुंबई शहरातील जपानी व्यापारी संस्था

मुंबई शहरातील जपानी व्यापारी संस्था आपला व्यवहार आवरता घेण्याच्या मार्गांत आहेत. काहींनी धंदा अजिबात बंद करण्याचें ठरविलें आहे. परत घरी जाण्यासाठी जपानकडे जाणाऱ्या आगबोटीवरील जागा भरून जात आहेत.

टाटा कंपनीचे नवे अधिकारी

टाटा कंपनी व हिंदुस्थान सरकार ह्यांचे दरम्यान मध्यस्थानें काम करण्यासाठी टाटा कंपनीने सर मेडिक जेम्स ह्यांची योजना केली आहे. दिव्ही व सिमला येथें राहून ते हें कार्य करतील.

“ वॅगन्स किरत्या ठेवा ”

रेल्वेच्या वॅगन्स किरत्या ठेवून म्हणजे वॅगन्सकडून शक्य तेवढें अधिक काम करवून घेऊन युद्धजन्य वाढत्या वहातुकीचा प्रश्न सोडविण्याचा प्रयत्न हिंदी रेल्वेज करीत आहेत. वॅगन्सच्या पुरवठ्यासंबंधीचा विचार रेल्वे बोर्डांने एका कमिटीकडे सोपविला व त्या कमिटीचे सूचनांस अनुसरून व्यवस्था होत आहे. मार्च, १९४० असेर संपलेल्या वर्षी वॉड जेन्जर वॅगन्सनी दररोज सरासरीने ४०-२ मैल व मीटर जेन्जर ३०-९ मैल प्रवास केला. गेल्या वर्षीचे (१९४१) तत्सम आकडे ४१-३ मैल व ३२-९ मैल असे आहेत. चालू वॅगन्स व दुकस्तीसाठी बंद ठेवलेल्या वॅगन्स ह्या सर्वांचा वरील आकड्यांत समावेश झालेला आहे.

अनुक्रमणिका

१ विविध माहिती ... ३८६	५ आठवडा-जर्मनी आणि रशिया ... ३९१
२ पौष्टिक आहाराचे राष्ट्रीय महत्त्व ... ३८७	६ विचार-धर्मक संस्कारा बातण्या ... ३९१
३ शिक्षक वैकेचे नका-नोटा पत्रक ... ३८८	७ लोकसंख्या वाढविण्याचा प्रयत्न ... ३९२
४ हलतमागवर तयार होणारे कापड ... ३८८	८ महाड को. अ. बँक. १९२
५ शूट विचार विना कंपन्यांचे सरकारी रोख्यातील पैसे-कर्ममध्ये दुस्वस्ती-मुंबईत आनंद-दाचे दूध-युद्धाचा गेळा	१० गिरणी कामगारांस ३९३
	महागाई-मत्ता ... ३९३
	११ आगपेट्यांचा किंकोळ किंमत ... ३९३
	१२ निवडक बाजारभाव ... ३९४

अर्थ

बुधवार, ता. १३ ऑगस्ट, १९४१

पौष्टिक आहाराचे राष्ट्रीय महत्त्व

पुरेसे व पौष्टिक अन्न हा प्रत्येक व्यक्तीच्या व राष्ट्राच्या जीवनाचा पाया आहे. ह्या विधानात नवे किंवा विशेष असे कांहीं नाही. तथापि, पौष्टिकपणाच्या दृष्टीने साण्यापिण्याच्या पदार्थांचा समाजातील निरनिराळ्या वर्गांस पुवढा होत आहे किंवा नाही ह्याचा पद्धतशीर रीतीचा विचार क्वचितच झालेला आढळतो. मानवी शरीराची वाढ व जोपासना होण्यास अन्नपाण्यात कोणतीं द्रव्ये आवश्यक आहेत आणि त्यांचा पुरवठा जनतेस खेत आहे की नाही ह्या विषयांची चर्चा अलीकडे होऊं लागली आहे. युद्धाच्या काळांत तर ह्या विषयाचे महत्त्व अपूर्व आहे. नित्याच्या आहारांत वापरले जाणारे जिनस युद्धपरिस्थितीत व्यापार मर्यादित झाल्याकारणाने दुर्मिळ होतात. अशा वेळी आहाराचा शास्त्रीय पद्धतीने विचार होऊन अत्यावश्यक साधनसूचका पुवढा जनतेस होईल अशी व्यवस्था राष्ट्रीय सरकारांस करावी लागते. पदार्थांच्या नियंत्रित वाटणीची योजना इंग्लंडसारख्या देशांत आज अंमलांत आली आहे, तीमध्ये वरील प्रकारची तरतूद करण्यांत आली आहे. तथापि, राष्ट्रीय आहाराचा प्रश्न युद्धकालापुरताच महत्त्वाचा नसून त्याचा विचार शांततेच्या परिस्थितीतही होणे अगत्याचे आहे. आहाराच्या किमान पदांतीतून कमाल पौष्टिक द्रव्ये काढणे हा त्या बाबतीतल्या योजनात्मक धोरणाचा उद्देश असला पाहिजे. ह्या दृष्टीने सर्व पुनारलेल्या राष्ट्रांत शास्त्रीय संशोधन चालूच आहे आणि प्रत्यक्ष व्यवहारांत त्याचा उपयोग केला जात आहे.

इतर बाबतीत हिंडुस्थान देश मागसलेला आहे, तसा तो ह्याही बाबतीत आहे. डॉ. म्हस्कर ह्यांनी गेल्या आठवड्यांत मुंबई येथे ह्या विषयावर व्याख्यान दिले. त्यांत ह्या प्रतीतल्या सामान्य जनतेस पुरेसे व पौष्टिक अन्न मिळत नाही असे त्यांनी सांगितले. लहान मुले व बाळंतिणी आणि सेडेगांवी कोक ह्यांच्या आरोग्यासंबंधाने कार्य करणाऱ्या संस्थेच्या विधानाने त्यांनी अत्यंत महत्त्वाचे प्रयत्न चालवले आहेत. लोकांस दुसर्णा व रोग होतात, त्यांच्या मुळाशी पोषक अन्नाचा अभाव

हे मुख्य कारण असल्याचे त्यांनी स्वानुभवावरून सांगितले. पाश्चात्य देशांत सात्विक अन्नाविषयीच्या माहितीचा प्रसार केला जात आहे, पण ह्या देशांतील जनतेच्या मागसलेपणामुळे व भिन्न परिस्थितीमुळे त्या ज्ञानाचा उपयोग येथे होण्यासारखा नाही. त्या म्हणण्याच्या पुष्ट्येचे डॉ. म्हस्कर ह्यांनी अनेक उदाहरणे दिली. हिंडुस्थानातील बहुसंख्य लोक मांसाहारी आहेत, पण त्यांच्या अन्नांत मांस किंवा दूध सणावारीच दिसून येते. असल्या पौष्टिक पदार्थांच्या पुवढ्यास पैसा लागतो तो त्यांच्या आवाक्यांत नसल्याने निरुक्त अन्नावरच त्यांस संतुष्ट रहावे लागते. समुद्रकाठच्या जनतेस मासे मिळतात, पण दूध हे अत्यंत महत्त्वाचे अन्न असूनही ते क्वचितच उपलब्ध होत. सेडेगांवांत जनतेस एक दोन जातींच्या धान्यावर गुजारा करावा लागतो. त्यांच्या आहारांत विविधता नसते आणि व्हिटॅमिन्स असलेला भाजीपाला त्यांस मिळत नाही. म्हणजे साण्यापिण्यांत पौष्टिक द्रव्यांचा अभाव असल्याने सेडेगांवी लोकांत रोगांस तोंड देण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होत नाही.

ह्या असमाधानकारक परिस्थितीवर उपाययोजना डॉ. म्हस्कर ह्यांनी सुचवली आहे. देशांत सहज उपलब्ध होणाऱ्या साण्यापिण्याच्या पदार्थांचे शास्त्रीय संशोधन होऊन त्यांचा अधिकतम अधिक कार्यक्षम उपयोग कसा करता येईल हे ठरवण्यांत यावे असे त्यांचे म्हणणे आहे. लोणी काढून टाकलेले दूध, भुईदूध, तांदुळाचा कोंडा हे पदार्थ आज मोठ्या प्रमाणांत वाया जात आहेत. त्यांचा आहारांत उपयोग केला जाईल तर अन्नाच्या पुवढ्याचा सर्च कमी होऊन लोकांस पौष्टिक आहार मिळू शकेल. दुग्धभत्याच्या घंथाचे संघटन अत्यंत असमाधानकारक असून ठंडनमध्ये शुद्ध दूध घ्या भवाने मिळते त्यापेक्षा अधिक किंमत त्यासाठी मुंबईत बावी लागते. इभर्ती जनावरे मुंबई शहरांत बाहेरून आणतात, पण ती भाकट झाली की, कसाईसाऱ्यांत त्यांची रवानगी होते, ह्या गोष्टीकडे लक्ष पुरवले गेले पाहिजे, असे डॉ. म्हस्कर ह्यांचे म्हणणे आहे. लोणी काढलेले दूध गुजरायत फेकून देण्यांत येते. फळे, भाज्या वगैरे त्वरित सराव होणाऱ्या साण्याच्या जिनसांचा ह्याप्रमाणेच योग्य उपयोग केला जात नाही. डॉ. म्हस्कर ह्यांनी ह्या परिस्थितीकडे सरकारचे लक्ष वेधले आहे, आणि लोकांच्या आहाराचे संबंधांत दिसून येणाऱ्या उणिवा दूर करण्याचे कामी त्यांनी जरूर ते प्रयत्न करावे असे म्हटले आहे. सरकारच्या सहाय्याचीून लोकांनी चालवलेल्या संस्थांच्या हातून होणाऱ्या प्रचाराचा व शिक्षणाच्या प्रसाराचा फारसा उपयोग होणार नाही असे त्यांचे मत आहे.

जपानमधील आहारविषयक व सरकारी प्रयोगशाळेच्या कार्याची माहिती एका इंग्रजी साप्ताहिकांत नुकतीच प्रसिद्ध झाली आहे ती बोधप्रद झाल्याचीचून रहाणार नाही. ह्या संस्थेचे मुख्यधिकारी, डॉ. सायकी, ह्यांच्या मते जपानी लोकांस अत्यंत अल्प सत्वात आहार मिळण्यासारखा असतो. अज्ञानामुळे, उपलब्ध असलेल्या साण्यापिण्याच्या जिनसांचा अधिकतम अधिक उपयोग ते करीत नाहीत. त्यांनी हजारों प्रयोग करून लोकांनी कोणत्या अन्नाचे सेवन करावे हे ठरवले असून त्या विषयांची माहिती त्यांच्या संस्थेमाफत प्रसिद्ध केली जाते. राष्ट्रीय नैसर्गिक साधनांचा काटकसरीने उपयोग करून जनतेचे आरोग्य सुधारणे हा त्यांच्या प्रयत्नांचा हेतु असून तो फुफळ अंशानी साध्य होत आहे. डॉ. म्हस्कर ह्यांनी याच दृष्टीने सूचना केल्या आहेत आणि त्यांचा विचार सरकार आणि सार्वजनिक कार्यकर्ते ह्यांनी करणे अगत्याचे आहे.

रिझर्व्ह बँकेचे नफा-तोटा पत्रक

नफा मोटा झाला, तरी डिव्हिडंड ३.३% च कां ?

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाचा ३० जून, १९४१ अलेखचा वार्षिक अहवाल नुकताच प्रसिद्ध झाला आहे. अहवालाचे वर्षी बँकेस २,७९,२९,४४७ रुपये निवळ नफा झाला. बँकेच्या नफा-तोटा पत्रकावरून तिच्या अवाढव्य कारभाराची कल्पना येईल.

जमा	रु.	आ.	पै.
व्याज, डिस्काँट, एक्सचेंज, कमिशन इ.	३,८१,७९,०८१	१	९
	३,८१,७९,०८१	१	९
खर्च			
नोकरांचा पगार	३६,३८,६९०	१५	०
डायरेक्टर व लोकलबोर्डाचे सभासद खांची फी व भत्ता	९२,११५	५	६
ऑडिटोरांची फी	१२,०००	०	०
कर, पट्टी, विमा, विवावती	४,२२,२०४	०	१
वकिलांची फी, इ.	५,२५५	१४	९
टपाल व तार खर्च	९३,२६६	२	४
पैसाची वर्गवर्गी	२०,७३,७५३	७	९
स्टेशनरी, इ.	१,०३,३६८	६	२
बेक, नोटा, इ. ची छपाई	५,२५,३४६	११	१०
मालमत्तेवर घसारा व डुरुस्ती	३,५६,९६४	११	११
एजन्सी खर्च	२५,०५,३४०	१३	३
नोकर वर्गाचे फंडातील बँकेचा वाटा	७५,४००	०	०
इतर खर्च	२,६८,८१७	५	११
निवळ नफा	२,७९,२९,४४७	३	३
	३,८१,७९,०८१	१	९

अहवालाचे वर्षी बँकेस एवढा मोठा नफा झाला, त्याचें कारण बँकेच्या जिद्दीत झालेली वाढ, हें होय. चलनाचा विस्तार झाल्या कारणानें नोटांची संख्या वाढली व त्या मानानें बँकेचें देणेंहि वाढलें. त्यास तारण म्हणून बँकेनें सरकारी रोखे ठेवले त्यावर व्याजाचा दर चांगला मिळाला.

रिझर्व्ह बँकेस सुमारे २ कोटी, ८० लक्ष रुपये नफा झाला, तरी भागीदारांस ३.३% दरानें फक्त १७.६ लक्ष रुपयेच मिळावयाचे आहेत. म्हणजे, एकूण नफ्यापेकी रुपयांत एक आणा भागीदारांस मिळेल व उरलेले पंधरा आणे म्हणजे २ कोटी, ६१.३ लक्ष रुपये हिंदुस्थान सरकारास मिळतील. बँकेचा वार्षिक खर्च १ कोटी रुपयांच्या आसपास कायम आहे. बँकेनें आतांपर्यंत ३.३% दरानें डिव्हिडंड दिलें आहे व तिच्या स्थापनेपासून ३० जून, १९४० अखेर तिनें मध्यवर्ती सरकारास त्याचा नफ्यातील वाटा म्हणून १.३ कोटी रुपये दिले आहेत. चार वर्षांचा मध्यवर्ती सरकारचा वाटा २ कोटी, ६१.३ लक्ष रुपये होत आहे ! रिझर्व्ह बँकेच्या नफ्याची वाटणी कशी करावी, हें बँकेच्या कायद्यातील ४७ व्या कलमानें सांगितलें आहे. प्रथम भागीदारांस ३.३% क्युमुल्युटेड डिव्हिडंड मिळावें व नंतर नफा उरला, तर त्याचा काहीं अंश

डिव्हिडंड देण्याकडे खर्च करावा व उरलेला अंश मध्यवर्ती सरकारास मिळावा, अशी योजना आहे.

रिझर्व्ह फंडाची रकम भांडवलाचे रकमेपेक्षा कमी असेल, तर किमान ५० लक्ष रुपये रिझर्व्ह फंडांत टाकले पाहिजेत. जॉर्जपेट भांडवल ५ कोटी रुपये आहे, तोपर्यंत डिव्हिडंडसाठी कोणत्या प्रकारें रकम खर्चीनी, हेंहि त्या कलमांत सांगितलें आहे. ४ कोटी-वरील रकमेवरील पहिल्या १.३ कोटींचा ३.३ वा हिस्सा डिव्हिडंडसाठी खर्चावा, व नंतरच्या १.३ कोटींचा ३.३ वा हिस्सा डिव्हिडंडसाठी मिळावा, त्यावरील १.३ कोटींचा पुनः ३.३ वा हिस्सा मिळावा, अशी ही योजना आहे. ३.३% पेक्षा अधिक बावयाचा डिव्हिडंडचा दर ३% च्या प्रमाणांतच वाढत गेला पाहिजे. गेल्या वर्षीच्या नफ्यातून बँकेनें ३.३% डिव्हिडंड दिल्यानंतर ४ कोटी-पेक्षा अधिक रकम उरत नाही. तेव्हा भागीदारांस अधिक डिव्हिडंड मिळणार नाही. रिझर्व्ह फंड ५ कोटींचा अगोदरच झालेला असल्याकारणानें त्यांतहि भर पडावयाची नाही.

नोटा काढण्याचा व चलनाची व्यवस्था करण्याचा अधिकार हिंदुस्थान सरकारनें रिझर्व्ह बँकेस दिला आहे, त्या कारणानें नोटा काढण्यामुळें होणारा फायदा रिझर्व्ह बँकेच्या पदार्त पडत आहे. ज्या मानानें चलनाचा विस्तार होऊन नोटांची संख्या वाढेल त्या मानानें रिझर्व्ह बँकेचा नफा वाढत जाईल, हें उघड आहे. नोटा काढतांना ठेवावयाचें तारण तितक्या किंमतीचें सोनेच असलें लागेल असतें, तर अर्थातच ह्या व्यवहारांत नफा उरणें अशक्य झालें असतें. बिगर तारणाच्या अगर अपुऱ्या तारणाच्या नोटांची संख्या ज्या मानानें अधिक असते, त्या मानानें नोटा काढणाऱ्या संस्थेस नफा अधिक होतो. हिंदुस्थान सरकारनें चलनाचें काम रिझर्व्ह बँकेस देऊन आपलें नफ्याचें साधनहि तोला दिलें असलें, तरी डिव्हिडंडच्या वाटणीत सरकारनें स्वतःकडे मोठा हिस्सा राखून ठेवला आहे. पुरेसा रिझर्व्ह फंड व किमान दरानें (३.३%) डिव्हिडंडची तरतूद झाली, म्हणजे हिंदुस्थान सरकारास नफ्याचा मोठा हिस्सा मिळावा, अशी कायद्यानें तरतूद केलेली आहे.

हातमागावर तयार होणाऱें कापड

उत्पादनाचा अंदाज

हिंदुस्थानातील हातमागाचा पंदा सुसंपन्न नाही; तेव्हां हातमागावरील कापडाच्या उत्पादनाचा अंदाज कसा करतात, असा प्रश्न उपस्थित होतो. सुताचा गिरण्यातील उठाव नवी माहिती पडू शकतो, तो सोबला म्हणजे उरलेलें सूत हातमागावर वापरण्यांत येतें व १ पौंड सुतापासून ४ वार कापड निघतें ह्या हिशेबानें हातमागावरील कापडाचें उत्पादन निश्चित केले जातें. हिंदी गिरण्यांत तयार होऊन हिंदुस्थानांतच राहिलेल्या सुतांत हिंदुस्थानांत आयात होऊन पुनः बाहेर न गेलेलें सूत मिळवेल व त्यांतून हिंदी गिरण्यांत वापरलेलें सूत उरून केंद्रें म्हणजे हातमागावर वापरलेलें सूत आपणांस कळू शकतें. १०० पौंड सुतापासून गिरणीत ११२ पौंड वजनाचें कापड निघू शकतें व त्याची लांबी १ पौंड वजनास ४.७८ वार इतकी साधारणतः भरते. हातमागावर किती कापड तयार होतें ह्याचा अंदाज करणें अत्यंत अवघड आहे. हातमागावर फक्त कपाशीच्या सुताचेंच कापड निघत नसल्याकारणानें, केवळ त्या सुताच्या संपावरून एकूण उत्पादनाचा अंदाज करणें बरोबर ठरणार नाही. कृत्रिम रेशीम, सरें रेशीम, लोकर, ताम, इत्यादींचा हातमागावर किती उपयोग केला जातो, तोहि लक्षांत घेतला जाणें जरूर आहे.

स्फुट विचार

विमा कंपन्यांचे सरकारी रोख्यांतील पैसे

विमाविषयक नवीन कायद्याने विशेषतः हिंदी आयुर्विमा कंपन्यांनी आपले पैसे कसे गुंतवावे ह्यासंबंधी नियम घालून दिलेले आहेत. हे नियम अत्यंत जाचक असून, त्यामुळे कंपन्यांच्या उत्पन्नावर प्रतिकूल परिणाम होत आहे, अशी तक्रार सर्वत्र ऐकू येते. आयुष्याच्या विमा कंपनीस रिझर्व्ह बँकेकडे २ लक्ष रुपये रोख अगर रोख्यांचे स्वरूपात अनामत ठेवावे लागतात. तसेच, कंपनीस आपल्या विमदारांचे क्लेम देण्यासाठी आवश्यक असलेल्या रकमेपेक्षा बरीच मोठी रकम तिला विमा कायद्याच्या २७ व्या कलमानुसार गुंतवावी लागते. एकूण देण्यातून बरील धनामत रकम व विमदारांस पॅलिशीच्या सोब किंमतीचे आंत दिलेल्या कर्जांची रकम ही वजा करून, राहिलेल्या रकमेपेक्षा २५% पैसे सरकारी रोख्यांत व ३०% पैसे सरकारी रोख्यांत अगर सरकारने मान्य केलेल्या रोख्यांत ठेवावे लागतात. कंपन्यांवरील ह्या नियंत्रणासुद्धे त्यांचे पैसे सुरक्षित रक्षण्यास सहाय्य झाले असले, तर कमी व्याजाच्या रोख्यांत रकम गुंतल्यामुळे कंपन्यांचे उत्पन्न घटून त्याचा परिणाम त्यांचे बोनसवर व नवीन व्यवहारावर होऊ लागला आहे. विशेषतः नवीन कंपन्यांना कायद्यातील २७ वें कलम बरेच जाचक वाटत आहे. ह्या प्रश्नाचा विचार फेडरेशन ऑफ इंडियन चॅम्बर ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रीच्या कार्यकारी मंडळाने नुकताच केला व त्याने ह्यासंबंधात सरकारकडे गा-न्हाणें नेण्याचे ठरविले. सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत सरकारी रोख्यांतील सक्तीच्या गुंतवणुकीचे प्रमाण कमी करता येणे सरकारास अशक्य वाटले, तरी निदान सरकारमान्य रोख्यांचे नियमित तरी सरकारने श्याम थोडा ढिला करावा व सरकारमान्य रोख्यांच्या व्याख्येची मर्यादा विस्तृत करावी, म्हणजे तिचे कक्षेत सर्व ट्रस्ट रोखे व कंपन्यांच्या मुख्य कचेऱ्यांच्या इमारती येऊ शकतील, असे कमिटीचे मत आहे. कायद्याच्या कलमांत फेरवदलन करण्याचे सरकारचे घोण असले, तर निदान ७ व्या कलमान्ये ठेवलेली अनामत रकम व विमदारांस दिलेली कर्जे ह्यांचा समावेश २३ व्या कलमासाठी गुंतवणुकीत करावा, म्हणजे कंपन्यांवरील बोजा थोडा हलका होईल, असे इंडियन लाइफ इन्शुरन्स असोसिएशनच्या कमिटीने हिंडस्थान सरकारचे व्यापार सात्याचे प्रमुख, सर रामस्वामी मुदलियार, ह्यांस सांगितले. विशेषतः लहान कंपन्यांस ही सवलत अत्यंत फायदेशीर होईल, हे उचल आहे.

विमा कायद्यासाठील कानूनमधे दुकस्ती

हिंदी विमा कायद्यासाठील कानूनमधे सुधारणा लवकरच करण्यात येणार आहे व दुकस्तीचा क्वा सदा तयार आहे. सध्याच्या नियमाप्रमाणे मॅनेजिंग डायरेक्टर, मॅनेजर, कायद्याचा सल्लागार, मॅनेजिंग एजंट, विमा एजंट, कोणत्याहि विमा कंपनीतील नोकर इत्यादींस विमदारांतर्फे डायरेक्टर होता येत नाही. हा नियम नव्या सध्यातून काढण्यांत आलेला आहे. एजंटॉशां कंपनीचे करार होत असतात. असा हितसंबंध असलेल्या एजंटॉचा बोर्डावरील उपस्थित कंपनीच्या दृष्टीने हितावह होणार नाही; त्याचप्रमाणे प्रतिस्पर्धी कंपन्यांच्या प्रतिनिधींना इतर कंपन्यांचे व्यवहारांत दबावदाबळ करण्यास संधी मिळणे इष्ट नाही

असे मत इंडियन इन्शुरन्स कंपनीज असोसिएशनने व्यक्त केले आहे. सध्याच्या नियमाप्रमाणे एका कंपनीचा डायरेक्टर उसन्या कंपनीच्या बोर्डावर विमदारांतर्फे डायरेक्टर निवडून घेऊ शकत नाही. हा नियम इष्ट असाच आहे व तो रद्द करण्याचे प्रयोजन नाही असा बांवे शेअरहोल्डर्स असोसिएशनचाहि अभिप्राय आहे. कंपनीच्या मॅनेजरची नेमणूक डायरेक्टर बोर्ड करते व त्या बोर्डाच्या हुकूमतीसाठीच त्याने काम करावयाचे असते. हाच मॅनेजर विमदारांतर्फे डायरेक्टर म्हणून निवडून आला तर त्यास डायरेक्टरचा म्हणजे बोर्डावरील इतर सभासदांच्या बरोबरीचा दर्जा प्राप्त होईल ही गोष्ट कारभाराच्या दृष्टीने इष्ट होणार नाही. कारण मॅनेजरवरील बोर्डाच्या हुकूमतीस त्यामुळे बाध येण्याचा संभव आहे. हीच गोष्ट कायद्याचा सल्लागार, मॅनेजिंग एजंट, इत्यादींस लागू आहे. विमा एजंटंना तर कोणत्याहि कारणाने विमदारांतर्फे डायरेक्टर होतां येऊं नये असे शेअरहोल्डर्स असोसिएशनचे ठाम मत आहे. विमदारांतर्फे निवडून यावयाच्या डायरेक्टराचे निवडणुकीचे वेळी मजाचा अधिकार असलेल्या विमदारांची यादी उमेदवारास मिळण्याची आज तरतूद झालेली नाही. ही यादी उमेदवारास काही फी दिल्यानंतर मिळावी अशी नियमांत तरतूद करण्यासंबंधी असोसिएशनने सूचना केली आहे. विमदारांतर्फे डायरेक्टर बोर्डावर इष्ट प्रमाणात प्रतिनिधी असणेत, हे निविदा नये आहे. परंतु ह्या प्रतिनिधींची निवड योग्य प्रकारे होण्याचे महत्त्व दृष्टीआद करून भागणार नाही. मोठ्या विमा कंपन्यांचे सहस्राधि विमदार मतदार असणार, त्यांच्या याबा उमेदवारास तयार करून देणे सोपे काम नाही. विमा कंपन्यांवरील कामाचा बोजा निष्कारण वाढू न देतां त्या कार्यक्षम रीतीने चालून मुख्यतः विमदारांचे हितसंरक्षण होईल, अशी व्यवस्था झाली पाहिजे, हे अर्थात, विमदारांत कामा नये.

मुंबईत आनंदाचे दूष

आजच्या अग्रलेखांत दूष, भाजीपाला, फळफळावळ इत्यादि पोषक पदार्थांचा स्वस्त पुरवठा करणे राष्ट्रीय आरोग्याच्या दृष्टीने किती महत्त्वाचे आहे ह्याचे विवेचन केले आहे, ह्यासंबंधांत विधायक कार्य करेतां येईल ह्याचें उदाहरण, गुजराथीतील आनंदाच्या टापूर्तून मुंबई शहरांत शुद्ध स्वस्त दूष आणण्याची योजना अमळांत आणण्याची सटपट चालूली आहे, तिच्या संबंधांत देतां येईल. दुधाच्या पैदाशीचे आनंद हे सुप्रसिद्ध क्षेत्र आहे ते मुंबई शहरापासून २९० मैलांचे अंतरावर आहे. तेथून आगगाडीने दूष आणून मुंबईच्या जनतेस ते शुद्ध स्थितीत करेतां पुरवतां येईल हा प्रश्न शास्त्रीय पद्धतीने सोडवण्याचे प्रयत्न चालूले आहेत. विशिष्ट शास्त्रीय क्रियेने दुधांतली उष्णता काढून टाकणुं येते आणि कोरड्या बर्फाने ते आच्छादले असतां ते लांबच्या आगगाडीच्या बहातुकीत उन्कट रीतीने टिकते असे अनुभवास आले आहे. प्रयोगादासल कित्येक मण दूष दररोज आनंदातून मुंबईस आणण्यांत येत आहे आणि हा धंदा मोठ्या प्रमाणावर करतां येईल अशी तज्ञांची अपेक्षा आहे. इंग्लंड, अमेरिका, जपान इत्यादि देशांत फळे बगैरे अल्पकाळ टिकण्याऱ्या पदार्थांची बहातूक वर निर्दिष्ट केलेल्या पद्धतीने करून ते दूरदूरच्या वाजारांत उपलब्ध होण्याची व्यवस्था यशस्वी रीतीने घेवताल्यांनी केली आहे. तिचाच अवलंब आनंदाचे दूष मुंबईस नेण्याच्या योजनांत

केळ जावयाचा आहे. ही योजना मोठ्या प्रमाणात फायदेशीर झाल्यास फळे, भाजीपाला, ह्यांचे बाबतीतहि ती अंमलांत येऊं शकेल आणि राष्ट्रीय आहाराचा प्रश्न सोडवण्याचे कामी ती सहायकारक ठरेल.

युद्धाचा मेला आठवडा

थायलंडच्या संबंधांतल्या जपानच्या चढाईच्या घोरणाचा अनिश्चितपणा हा गेल्या आठवड्याचे प्रारंभी अत्यंत आणीबाणीचा युद्धविषय होता. फ्रेंच इंडोचायना व्हीसी सरकारच्या संमतीने पूर्णपणे व्यापून झाल्यावर थायलंडमध्ये आपले बर्चस्व स्थापण्याचा वेत जपानने केला. पूर्व एशियांत आंतरराष्ट्रीय घडी बसवण्याची जबाबदारी पुढारपीणाने स्वतःच्या शिरावर घेऊन आपली सत्ता विस्तृत करण्याची सध्याची संधि उत्कृष्ट आहे असे जपानी मुत्सद्यांनीं ठरवून थायलंडला अंकित करण्याचा घाट त्यांनीं घातला. थायलंडच्या स्वातंत्र्यावर इंग्लंडचा डोळा असल्याने जपानने त्या देशाचे संरक्षण करणे आवश्यक असल्याचा बहाणा करून आपल्या जयपत फौजा त्या देशाच्या सरहद्दीवर आपून उभ्या केल्या. जपानच्या आक्रमणास तोंड देण्याचे सामर्थ्य थायलंडमध्ये अर्थातच नाही; तथापि, आपल्या तटस्थ बुचिचे रक्षण करण्याचा निश्चय त्यानें जाहीर केला. चढाईच्या घोरणाचा हेतु इंग्लंडच्या मार्थाी भारपण्याचा प्रयत्न म्हणजे थायलंडमध्ये कांहीं तरी कुरापत काढून जपानी सत्ता तेथें स्थापण्याचा जपानचा डाव होय. इंग्लंड व अमेरिका ह्या राष्ट्रांनीं थायलंडच्या बाबतीतलीं स्वतःची भूमिका स्पष्ट केली. जपाननें त्या देशांत आक्रमण केल्यास तो आपल्या महत्त्वाच्या हितसंबंधांवर हल्ला आहे असे आपणांस समजावें लागून ह्या कृत्याचा प्रतिकार करावा लागेल ह्याची त्यांनीं जपानला जाणीव करून दिली. ह्या सूचनेस भीक न घाततां जपानी मुत्सद्दी थायलंडमध्ये आपले छोटे दामटोत राहिले आणि इंग्लंड व अमेरिका ह्या राष्ट्रांस येणान्या लडाऊ प्रसंगास तोंड देण्याची तयारी करावी लागली. पश्चिमेकडील युद्धाच्या ज्वाळा ह्याप्रमाणें एशियामध्ये पसरण्याची परिस्थिति निर्माण झाली.

जर्मनी आणि रशिया

रशियावर स्वारी करून लेनिनग्राद, मॉस्को व कीएव्ह ही महत्त्वाची ठिकाणे एक-दोन महिन्यांत सर करण्याचा आणि ह्या रीतीने बॉल्शेव्हिकांचा बीमोड करण्याचा हिटलरचा वेत दासळला आहे ह्यांत आतां शंका राहिलेली नाही. जर्मन पुढान्यांनीं आपल्या फौजांनीं रशियन मुल्लात केलेल्या पराक्रमाची भक्तेदार वर्णने प्रसिद्ध केली आहेत. परंतु रशियाच्या नाजूनें येणाऱ्या बातम्यांवरून लेनिनग्राद व स्मॉलेन्स्कच्या जर्मन सेन्यांचे अतोनात नुकसान होऊन त्यांची गति कुंडित झाली आहे हे स्पष्ट दिसते. प्रत्यक्ष जर्मनीच्या फुशारन्यांवरूनहि हीच गोष्ट सिद्ध होत आहे. रशियांतली मोहीम झटपट पुरी करण्याची आशा आतां हिटलरलाहि सोडून रावी लागली आहे. युक्राइनमध्ये जर्मन फौजांची थोडीशी प्रगति झाली आहे. पण तेथेंहि शत्रूंचीं हाद्रे सिद्धांतिकांनीं करण्याचा रशियन सेनानींचा क्रम यशस्वी रीतीनें पार पाडला जात आहे. जर्मनीनें पादाक्रांत केलेल्या देशांतले लोक हिटलरशाहीविरुद्ध उचल सापण्याचा प्रयत्न करीत असल्याच्या बातम्या प्रसिद्ध होत

आहेत. त्याचप्रमाणें ब्रिटिश विमानदलाचे जर्मनीच्या औद्योगिक शहरांवर व बंदरांवर प्रत्यहीं हल्ले चालले आहेत, तेहि हिटलरला चांगले जाणवत आहेत. रशियन रणांगणावर जर्मनीची हानि एवढ्या मोठ्या प्रमाणावर होत आहे कीं सैनिक व लडाऊ सामुग्री ह्यांचा शत्रूस तुटवडा पडण्याचा रंग दिसत आहे. इंग्लंडचे लष्करी सामर्थ्य सारलें वाढत आहे आणि जर्मनीचे घटत आहे. रशियन मोहीम हिटलरच्या अंगळट येण्याची स्पष्ट चिन्हें दिसूं लागली आहेत. इंग्लंड व अमेरिका ह्यांचे रशियाशीं होणारे वाढते सहकार्य परिणामकारक झाल्यावांचून रहाणार नाहीं.

३% १९४१ चे सरकारी रोखे

३% १९४१ चे सरकारी रोखे धारण करणारांस ३% १९४१-४२ (दुसरे डिसेंस कर्ज) अथवा ३% १९३६-६५ ह्यांपैकी कोणत्याहि कर्जांत येणें वर्ग करण्याची सवलत सरकारनें दिली आहे, तिचा उपयोग १८ ऑगस्ट ते २१ ऑगस्ट ह्या मुदतीत त्यांनीं करावयाचा आहे. ह्यांपैकी पहिलें कर्ज १००% व दुसरे कर्ज ९५% ह्या द्विंमतीत मिळेल. स्टॉक सर्टिफिकेट अथवा प्रॉमिसरी नोट ह्यांपैकी कोणत्याहि स्वरूपांत नवीन रोखे घेतां येतील. ३% १९४१ चे रोखे १९३४ सालीं सरकारनें ४१% १९३४ च्या कर्जाचे जवळी दिले होते व १५ सप्टेंबर, १९४१ ही ह्या कर्जाच्या परतफेडीची तारीख आहे. ३% १९४१ च्या रोख्यांत एकूण १० कोटि, ६७३ लक्ष रुपयांचे कर्ज अंतर्भूत आहे.

गव्हर्नमेंट साप फॅक्टरी, बंगलोर

बंगलोर येथील म्हेसूर सरकारच्या कारखान्याच्या मालकीचे रूपांतर लिमिटेड कंपनीच्या मालकींत करण्यांत येणार आहे व त्यासाठी १२ लाख रुपयांची एक कंपनी स्थापन करण्यांत येईल.

व्हिक्टोरिया कॅास

सेकंड लेफ्टनंट प्रेमेश्रिंग भगत ह्यास व्हिक्टोरिया कॅास मिळाल्याचे पृथ्वी जगहीर झाले आहे. शौर्याच्या कृत्यासाठी मिळणारा ब्रिटिश साम्राज्यांतला हा सर्वांत मोठा मान आहे. महाराणी व्हिक्टोरियानें १८५६ सालीं हें पदक देण्यास प्रारंभ केला. आतांपर्यंत १,१०० लोकांना तें पदक मिळालें आहे. त्यांपैकी ५८१ पदकें गेल्या महायुद्धांतला पराक्रमाबाबतचीं आहेत. क्रिमिजन युद्धांत सेव्हॅस्टोपूल येथें रशियन सैन्याकडून काबीज केलेल्या तोफांच्या धातूचा व्हिक्टोरिया कॅास केलेला असतो.

म्हैसूर सरकारचे रोखे

नव्या विभाविषयक कायद्याच्या दुसऱ्या कलमांतला तिसऱ्या परिच्छेदांत सांगितलेल्या 'सरकार मान्य' रोख्यांत म्हेसूर सरकारच्या रोख्यांचा समावेश करण्यांत आला आहे, असे हिंदुस्थान सरकारच्या ता. २ ऑगस्टच्या मंडिसांत प्रसिद्ध झाले आहे.

इंडिया पेपर पल्प कं. लि.

३१ मार्च, १९४१ अंलेरच्या सद्यमाहितीत वरील कंपनीची विक्री २० लक्ष, २० हजार रुपयांची झाली. निवळ नफा १ लक्ष रुपये, ४७ हजार रुपये उरला. डिबिडंड ७% देण्यांत आले. पक्क्या मालाचे किंमतीचे मानानें उत्पादन सधें वाढला.

पेट्रोलचे चालणारी आगगाडी

पेट्रोलचें चालणान्या आगगाडीचा प्रयोग गोध्रा-लुनावदा रेल्वे फात्यावर गुजरात रेल्वेज कंपनी करणार आहे. मोटार वहतुकीच्या स्पधेंस तोंड देण्यासाठी ही व्यवस्था आहे.

विचारप्रवर्तक सहकारी चळवळी

(ले. श्री. वा. चिं. भाऊ)

मद्रास कमिटीचा अहवाल:—मद्रास इलाख्यातील सहकारी चळवळीचा एकंदर आढावा घेऊन, बाजारभाव मंदीमुळे डासळत चाललेला तिचा पाया भक्कम करिता येईल या संघर्षाने व रिझर्व्ह बँकेने केलेल्या काही सूचनांचा विचार करून उपाययोजना सुचविण्यासाठी मद्रास सरकारने १९३८ साली एक कमिटी नेमण्याचे जाहीर केले होते. त्याप्रमाणे श्री. सुब्रह्मण्यम, डेप्युटी रजिस्ट्रार यांची स्पेशल नेमणूक करून कमिटीची पूर्वतयारी करण्यात आली. त्यांनी सहकारी चळवळीबाबत उपस्थित झालेल्या अनेक निकड्यांमुळे एक टांचण तयार केले व त्यावरून मंडी दांडगी प्रश्नावली उपभारली. सरकारने ही प्रश्नावली इलाख्यातील सहकारी चळवळीशी प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष संबंध असणाऱ्या संस्था व व्यक्ती यांचेकडे पाठविली. अशा रितीने गेलेल्या ७०० प्रतौतून फक्त १६९ जण फक्त उत्तरे आली !

याप्रमाणे पूर्वतयारी झाल्यानंतर मद्रास सरकारने १० फेब्रुवारी १९३९ रोजी २१ सभासदांची एक कमिटी नेमल्याचे जाहीर केले. या शिवाय जरूरीप्रमाणे शेतकी व औद्योगिक खात्यांचे डायरेक्टरांनाही सभासद करून घेण्याचा हक्क कमिटीस दिला. नामदार व्ही. रामदास पंतलू हे कमिटीचे सभासद होते. त्यांनी इंडियन रिझर्व्हच्या एका अंकात सद्दर कमिटीबद्दल म्हटले आहे " ही कमिटी तज्ज्ञांची म्हणून म्हणावी तर फारच लहान होती ! मोठी होती अन् ती परिषद समजावी तर फारच लहान ! सरकारला कायदेमंडळातील सर्व पक्षोपपक्षांचा चांगुलपणा घ्यावयाचा असल्याने ज्या हेतूने ही चौकशी व्हावयाची होती तिबद्दल लक्ष न देता सर्वांना संतोष देतील असे प्रतिनिधी नेमण्याकडेच सरकारचे धोरण होतं ! " अर्थात यामुळे माहितगारापेक्षा जातवारी मतवारी वगैरेचाच भरणा कमिटीत फार होता, असा कोणी निष्कर्ष काढल्यास तो फारसा चूक ठरणार नाही !

कमिटीने ठिकठिकाणी हिंडून प्रत्यक्ष माहिती उपलब्ध करून घेण्याची किंवा निरीक्षण करण्याची थातांथात घेतलेली नाही. तोंडी जबाब्या व त्यावर उलटतपासणीच्या किचकट पण छाननीच्या मदतवाचे अंगाचाहि उपसर्ग कमिटीला लागलेला नाही. सरकारी खात्याचे एकदोन वरिष्ठ अंमलदार बगळल्यास तोंडी साक्षी व पुरावे कमिटीने घेतलेले नाहीत. प्रश्नावलीस लेखी आलेल्या उत्तरांवरच कमिटीची सारी मद्दार आहे. त्यामुळे लेखी जबाब्या फरतपासणीच्या मान्यापुढे कितपत ठिकठिकाण असल्या याबद्दल कमिटीच्या काही सभासदांनीच शंका प्रगट केली आहे. त्यांनी भिन्नमतपत्रिका जोडल्या आहेतच. या परिस्थितीमुळे वस्तुस्थितीपेक्षा तात्त्विक दृष्टीनेच कमिटीचा उद्दोषा अधिक झालेला आहे असे मत श्री. वैकुण्ठराय मेघा यांना यावे लागले आहे !

कमिटीचा रिपोर्ट ३५९ भरगच्च पृष्ठांचा आहे व त्याला ९ सभासदांनी ५६ पृष्ठांची स्वतंत्र मतभिन्नता दाखविणारे रिपोर्ट पुस्ती म्हणून जोडले आहेत. एकमताने ठिडकेल्या रिपोर्टात ज्या शिफारसी केल्या आहेत त्यांची संख्या ३५० आहे. म्हणजे सरसकट

पाहिल्यास दरेक पृष्ठात निदान एक तरी शिफारसवजा सूचना पडते. यानंतर रिपोर्टाला ५ परिशिष्टे जोडण्यात आलेली आहेत त्यांत इतर माहितीबरोबर कमिटीने सादर केलेली अधिकृत प्रश्नावलीही दिलेली आहे. एकूण १६५ पृष्ठ दाखल आहेत; व त्या प्रश्नांवर आलेल्या उत्तरांचे मंथन करून कमिटीने जो निष्कर्ष काढला आहे तोच कमिटीचा रिपोर्ट होय.

या कमिटीच्या रिपोर्टावर गुणदोष दाखविणारे लेख प्रसिद्ध झाले आहेत व होतहि आहेत. कमिटीतल्या सभासदांची संख्या बरीच मोठी असल्याने सर्वांची एकबाक्यता होऊन निर्णयात्मक निकाल घेण्यास बरीच अडचण येत होती, व त्यामुळेच हा रिपोर्ट तयार होण्यास बागेच फाळावधि लागला असला पाहिजे. " हा रिपोर्ट यद्यपि मद्रास इलाख्याच्या गरजांच्या दृष्टीने तयार झाला असला तरी इतर प्रांतांमाहि त्यामधून घेण्याजोग्या बऱ्याच गोष्टी आहेत " असे संयुक्त प्रांतांचे असिस्टंट रजिस्ट्रार यांनी आपले अधिकृत मत प्रकट केले आहे तेंहि विचारप्रवर्तकच आहे यांत विलकूल शंका नाही.

पुढील लेखांकात कमिटीने केलेल्या ३४० सूचनांपैकी महत्त्वाच्या बाबी निदेश करण्याचे ठरवून आज येथेच थोडें बरें.

लष्करी बाणा

" मुलांने हिंदी लष्करीत दाखल होण्यास आई-बापांचा विरोध असतो, असे उमेदवारांस प्रश्न विचारले असता आढळून येते. मध्यम वर्गातील तरुणांना लष्करी नोकरी नवीन असल्या कारणाने व दृष्टिकाल त्यांचा लष्कराशी संबंधच न आल्यामुळे असे हाणे अस्वाभाविक नाही. ही अडचण दूर होण्यास अनेक वेपे लागतील. सैन्यातील नोकरी तरुणांस पसंत पडत नाही व व्हाइसरॉयचे कमिशन हे त्यांस आपल्या दर्जास न शोभणारे वाटते " — अलाहाबाद मध्यवर्ती रिक्रूटिंग बोर्डाचे अध्यक्ष, सर दिग्वी त्रेकनॉकमन ह्यांचे उद्गार.

अमेरिकन रोख्यांचा तारण म्हणून उपयोग घेतलिनने अमेरिकेकडून प्रचंड कर्ज घेतले आहे, त्यास तारण म्हणून ग्रेटब्रिटनने अमेरिकेचे स्वाधीन ब्रिटिशांनी धारण केलेले अमेरिकन रोखे करावयाचे आहेत. लोकार्नी ब्रिटिश सरकारास कोणते अमेरिकन रोखे वाववाचे, ह्याची यादी ब्रिटिश सरकारने प्रसिद्ध केली आहे. रोखे घेतेवेळी सरकार त्याबद्दल पावती देईल. रोख्यांचे तारण म्हणून काम संपताच, ज्याचे त्यास रोखे परत केले जातील, सरकारने ते विकत घेण्याचे ठराविले तर अथवा अमेरिकेचे कर्ज ठरल्याप्रमाणे फिटले नाही, तर रोख्यांच्या मालकास त्यांची किंमत चालू बाजारभावाने पाँदात दिली जाईल. तोपर्यंत, रोख्यांवरील डिबिटिंड वगैरे मालकास वकशीर पोचते केले जाईल, तेंहि पाँदाप्रच्येच.

हैद्राबाद संस्थानांत विजेचा प्रसार विजेच्या उत्पादनाच्या मोठ्या योजना हैद्राबाद संस्थानने आसल्या आहेत. ह्या दहा योजनांस ६५ कोटी रुपये खर्च देईल. ह्या योजना पुण्या झाल्या, म्हणजे हैद्राबाद संस्थान विजेच्या पुरवठ्याचे बाबतीत म्हैसूरच्याहि पुढे जाईल. लहानमोठ्या उद्योगधंद्यांस स्वस्त वीज मिळाली, म्हणजे त्यांच्या उत्कर्षास सहाय होईल. प्रस्तुत योजनामुळे २६ लक्ष एकर जमिनीस पाणीपुरवठाहि होणार आहे.

लोकसंख्या वाढविण्याचा पद्धतशीर प्रयत्न

जपान आपली लोकसंख्या १० कोटींवर नेणार

१९२० साली जपानमध्ये जननाचे प्रमाण दर हजारी ३५ होतं, तें १९३६ साली दर हजारी ३० झालें व १९३८ साली तें २८ वर आलें. जपानमधील मृत्यूंचें प्रमाणहि उतरत चाललें आहे. १९१८ साली तें दर हजारी २७ होतें. १९३७ साली तें १७ पर्यंत उतरलें. म्हणजे, मृत्यूंच्या उतरत्या प्रमाणाबरोबर जननाचे प्रमाण कमी होत चाललें असलें, तरी लोकसंख्येच्या वाढीचें प्रमाण कायम राहिलें आहे. इटलीमध्ये जननाचें प्रमाण २३, जर्मनीत १९, अमेरिकेंत १७, व फ्रान्स आणि इंग्लंडमध्ये १५ आहे. म्हणजे ह्या सर्वां पाश्चात्य देशांपेक्षा जपानमध्ये जननाचें प्रमाण मोठें आहे. चीनमध्ये व रशियांत तें ४० व हिंदुस्थानांत ४५ आहे. चीन, रशिया व हिंदुस्थान ह्या देशांतील प्रचंड लोकसंख्या लक्षांत घेतली म्हणजे जननाच्या मोठ्या प्रमाणाच्या परिणामाची चांगली कल्पना येते.

जपानमधील मृत्यूंचें प्रमाण पाश्चात्य देशांतील मृत्यूंच्या प्रमाणापेक्षा भारी आहे. ह्याचें कारण बालमृत्यू व क्षयरोग हें आहे. बालमृत्यूचें प्रमाण उतरत चाललें आहे. जपान व चीन ह्यांचे मधील लढ्यामध्ये अनेक जपानी सैनिक गुंतलेले असल्यामुळे जननाची संख्या कमी झाली आहे व मृत्यूंची संख्या वाढली आहे. सहाजिक लोकसंख्येच्या वाढीचें प्रमाण उतरलें आहे. जपानची आजची लोकसंख्या ७ कोटी, २० लक्ष आहे. ती १९६० चे आंत १० कोटींवर नेण्याचा त्या देशानें निश्चय केला आहे. लोकांची शारीरिक व मानसिक उन्नति करण्याचाहि प्रयत्न केला जाणार आहे.

जननाचें प्रमाण वाढविण्यासाठी, लोकांस लवकर विवाह करण्यास प्रवृत्त करण्यांत येईल व प्रत्येक दंपत्यास पांच तरी अपत्यें असावीत असा प्रचार केला जाईल. सध्या, सर्वसाधारणपणे, जपानी पुरुषाचा २८ व्या वर्षी व जपानी स्त्रीचा २४ व्या वर्षी विवाह होतो. १९२० साली हीच वयें अनुक्रमें २६.३ व २२.३ अशीं होती. लोकांना ह्याहिपेक्षा कमी वयांत विवाह करावयास उबुक करण्याकरितां विवाह फंड, कौटुंबिक रहाणीस प्रोत्साहन, बाळंतिणीची कुत्र्याचा, २० वर्षावरील स्त्रियांस नोकरी देण्यास प्रवृत्ति, संबंतिनियमानाचें नियंत्रण, बहुसंख्य अपत्यें असणाऱ्या दंपत्यांस मदत, विवाह षड्वन आणण्यासाठी पद्धतशीर योजना, इत्यादि उपायांची योजना करण्यांत येत आहे. बालमृत्यूचा प्रतिबंध व्हावा, क्षयरोगाचें उच्चाटन व्हावें, लोकांस सकस अन्न मिळावें, इत्यादिसाठीहि प्रयत्न केले जातील. जपानच्या एकूण लोकसंख्येपेक्षा ४०% संख्या जपान-संयुक्त्या व चीन येथें शेतीमध्ये गुंतली पाहिजे, अशी जपानची संकल्पना आहे. लोकसंख्येच्या वाढीकरितां प्रयत्न कोणत्या मार्गांनीं चाकू ठेवले पाहिजेत, ह्यासंबंधीं शास्त्रीय संशोधन करण्याकरितां व माहिती जमा करण्यासाठी केंद्रेंहि स्थापन केलीं जातील.

युद्धकाळांत विवाहांची संख्या वाढली

१९४० साली इंग्लंड व वेल्समध्ये मिळून ४,६८,२६७ विवाह झाले. १९३९ सालांत विवाहांचे संख्येपेक्षा ही संख्या २८,५०३ नीं मोठी आहे.

महाड को. अर्बन बँक लि., महाड

वार्षिक सभा: २४-८-४१

वरील बँकेच्या सभासदांची संख्या २६१ आहे. अहवालाचे वर्षी तिचें भाग भांडवल २,६७५ रुपयांनीं वाढून तें सुमारे २५ हजार रुपये झालें. बँकेकडील ठेवीतहि ८० हजारांची भर पडली आहे, व ठेवीची रकम १४३ हजारांवर गेली आहे. इतर फंडांत मिळून १,२७५ रुपये आहेत. बँकेच्या पैशांपैकी १ लक्ष ३३.१ हजार रुपये रोख व इतर बँकांत आहेत व ३२ हजार रुपये सरकारी रोख्यांत आहेत. कॅश क्रेडिट सातें व कर्ज सातें ह्यांतील येण्याची रकम अनुक्रमें २,५०३ व ८,०९९ रुपये आहे. म्हणजे बँकेच्या पैशाचा अत्यंत मोठा भाग तरता व सुरक्षित आहे आणि दिलेल्या कर्जाक रकमेचा आकडा अगदी लहान आहे. अहवालाचे वर्षी बँकेस ३,५१६ रुपये नफा झाला, त्यांत गेल्या सालचा शिष्ट नफा मिळवला, म्हणजे ३,५३६ रुपये होतात, त्यांतून मार्ग-द्वारास ५% दरानें डिव्हिडंड देण्यास १,१८० रुपये लागतील. रिझर्व फंडांत ८८० रुपये, सिव्जुरिटीज डिपॉझिट्ज फंडांत २५० रुपये, डिव्हिडंड ई. फंडांत २५० रुपये व बँडवेट रिझर्व फंडांत २५० रुपये टाकवित, अशी ह्यापेरकर वाढांची शिफारस आहे. बँकेची करस्थिति समाधानकारक आहे. श्री. द. ना. वैच, बी. ए., एलएल. बी. हे बँकेचे चेअरमन असून श्री. पी. गो. मेहता, बी. ए., एलएल. बी. हे ऑनररी मॅनेजिंग डायरेक्टर आहेत. बँकेचा कारभार अत्यंत काटकसरीने चालविला जात असल्याचें दिसतें.

इन्शुरन्स अडव्हायसरी कमिटी

१९३८ च्या विमाविषयक कायद्याची अंमलबजावणी स्वस्थित रीतीने व्हावी, ह्या दृष्टीने सरकारला त्यासंबंधांत सहा देण्याकरितां वरील नांवाची एक समिती स्थापन करण्याचें सरकारने ठरविलें आहे. समितीची सभा प्रत्येक सहामाहीत एकदा तरी भरेल. समितीची घटना साक्षीलप्रमाणे आहे:—

अध्यक्ष व उपाध्यक्ष:—सरकारने नेमलेले.

तीन सभासद:—इंडियन लाईफ अँशुरन्स ऑफिसस असोसिएशन, मुंबई; इंडियन इ. कंपनीज असोसिएशन मुंबई व फेडरेशन ऑफ इ. कंपनीज, दिल्ली, ह्यांनीं प्रत्येकीं निवडलेला एक प्रतिनिधि.

एक सभासद:—असोसिएशन ऑफ लाईफ ऑफिसस इन इंडिया, कलकत्ता व कलकत्ता इ. असोसिएशन. कलकत्ता, ह्यांनीं मिळून यावयाचा एक प्रतिनिधि

एक सभासद:—प्रॅक्टिस्ट इ. कं. असोसिएशन, मुंबई व प्रॉ. इ. कं. असोसिएशन, कलकत्ता, ह्यांनीं मिळून यावयाचा एक प्रतिनिधि.

तीन सभासद:—ज्या हितसंबंधांचे प्रतिनिधी समितीवर आलेले नाहींत, अशांचे तीन प्रतिनिधि सरकार नेमणार.

प्रत्येक सभासद समितीवर दोन वर्षे राहील. हिंदुस्थान सरकारच्या व्यापारी सात्याचे प्रमुख व इन्शुरन्स सुपरिटेंडेंट हे अनुक्रमे समितीचे अध्यक्ष व उपाध्यक्ष म्हणून काम करतील.

गिरणी कामगारांस महागाई भत्ता

महागाईंत एकापकी वाढ झाल्या कारणाने मुंबई शहरांतील गिरणी कामगारांच्या रहाणीचा खर्चही वाढला आहे. मुंबईच्या गिरणी मालक संघाने सरकारशी विचारविनिमय करून कामगारांचे चेतन वाढविण्याचे ठरविले आहे व महागाई भत्त्याच्या रकमेचे महागाईच्या तीव्रतेची प्रमाण बसवून दिले आहे. १ डिसेंबर, १९३९ पासून कामगारांस कांहीं विशिष्ट पद्धतीने रोजी दोन आणि महागाई भत्ता मिळत आहे. जून, १९३४ अखेर संपलेल्या वर्षातील रहाणीच्या खर्चाचे मान १०० असे घेऊन, त्याचेही तुलना करणारे आकडे दरमहा प्रसिद्ध केले जातात. रहाणीच्या खर्चाचे मान १०५ ते १२३ हाचिमध्ये राहिले, तर त्यांस वरील भत्ता मिळावा, अशी ती योजना आहे. रहाणीच्या खर्चाचे मान १२३ च्यावर गेल्यानंतर तीन महिन्यांनी भत्त्याच्या रकमेसंबंधी फेरविचार व्हावा, असे ठरले होते, परंतु ह्या तीन महिन्यांची वाढ न पहाता १२४ ते १४३ ह्यांचे दरम्यान रहाणीचे मान जोपर्यंत आहे, तोपर्यंत कामगारांस साठील तक्र्याप्रमाणे महागाई भत्ता मिळावा, असे आतां ठरले आहे, कारण रहाणीच्या खर्चाच्या मानाचा आकडा आतां १२६ वर गेला आहे व महागाई आणखी वाढण्याचा संभव आहे.

रहाणीचा खर्च (इंटेक्स नंबर)	दरमहाचा महागाई भत्ता रु. आ. पै
१२४	४ ८ ०
१२५	४ १२ ०
१२६	५ ० ०
१२७	५ ३ ०
१२८	५ ७ ०

ह्याप्रमाणे महागाई भत्ता वाढत जाऊन १४३ ह्या इंटेक्स नंबराचे वेळी तो ९ रुपये होईल. ह्या भत्त्यामुळे वाढत्या महगतीची झळ कामगारांस लागणार नाही, अशी अपेक्षा आहे. महागाई भत्त्यामुळे कपासकापडाच्या गिरण्यांचा मजुरीचा खर्च येत्या चारा महिन्यांत १३ ते २ कोटी रुपयांनी वाढणार आहे. कामगार कायम असो अथवा इंगामी असो, भत्ता महागाई भत्ता मिळणार आहे. कपास कापडाच्या गिरणी मालकांचा किंता इतर उद्योगधंद्यांतील मालक लोकांनीहि गिरवावा, अशी सरकारची सूचना आहे. महागाई भत्त्याची योजना वेळीच जाहीर करण्यांत गिरणी मालक संघाने औचित्य दाखवले आहे.

आगपेटीची किरकोळ विक्रीची किंमत

आगपेठांवरील जकातीच्या बसुलीचे सोईसाठी सध्या ४०, ६० अथवा ८० काड्या पेठ्यांतून भरल्या जातात. परंतु जकातीच्या वटांतील बद्दलामुळे आगपेठ्या थोड्या महागल्या तरी त्यांचा किरकोळ विक्रीचा दर एकदम चढतो. एका पेटीस एक पैसा पुढी पडत असे, त्याचेपेठकी आतां दोन पैसे पडतात, परंतु ही वाढ जकातीच्या मानाने भरमसाट आहे. ४० ते ६० काड्या असलेल्या पेठ्यांस ४० काड्यांवाल्या पेटीइतकी जकात भरावी लागते व ६१ ते ८० काड्या असलेल्या पेठ्यांस ८० काड्यांवाल्या पेटीइतकी जकात घ्यावी लागते. ५० काड्यांवाल्या पेठ्या ह्यापुढे तयार केल्या जातील, परंतु तोपर्यंत मोसास २ रु. ८ आ. ह्या दरानेच एक्साइजचा पट्टीची आकारणी होईल, असे सरकारने जाहीर केले आहे.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.
 स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.
 मुंबजी शाखा : ब्रह्मल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबजी.
 अधिकृत भांडवल : रु. १०,००,०००
 विक्रीस काढलेले भांडवल : रु. ५,००,०००
 संपलेले भांडवल : रु. ३,८८,५५०
 वसूल झालेले भांडवल : रु. १,९४,०३५
 एकूण सेवते भांडवल : रु. ३१,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. धों. कु. साठे	श्री. मा. रा. जोशी
श्री. न. ग. पवार	श्री. श्री. गो. मराठे
श्री. ड्यं. वि. रामटे	श्री. र. वि. सोहोनी
श्री. वा. पु. बर्वे	मि. फ. व्ही. पन्मजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची खरेदीविक्री फसोडीने करून दिली जाते.
 बँकेच्या शेअरवर १९४० अखेर पुण्या होणाऱ्या वर्षी द. वा. द. सेंकडा ४ टक्के फरमाफ दिव्हिडंट दिले गेले. बँकेची शेअरविक्री चालू आहे.

म. वि. गोखले
 मॅनेजर.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

अधिकृत भांडवल रु. ३,००,००,०००
 वसूल झालेले भांडवल रु. १,००,००,०००
 रिझर्व फंड रु. १,१५,५०,०००
 मुख्य कचेरी : ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.
 मुंबईमधील शाखा : सुलियन् एक्सचेंज, कुलाबा, काळवाघेरी आणि सलवार हिल्स.
 इतर शाखा : अहमदाबाद (मद्र), मुल्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस मिन शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंपेरी (मुंबई शेजारी), बंदि (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (ब्रारूक स्ट्रीट, मुल्य ऑफिस), कलकत्ता (बदा बसार्), कलकत्ता (चौरंगी स्केअर), जमरोदपूर, कराची, नागपूर (किंन्वरे), नागपूर (इन्वारी बसार्), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स : बँक लिमिटेड.
 डायरेक्टर्स : सर सुनीलाल धी. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अध्यक्ष), श्री. अंबालाल सातारामाई, सर जोसेफ के. वॉरंट (जेनरल), मि. ए. वेदिस, सर कायसनी जगजीव, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण, मि. आर. एल. फेरार्ड.

करंट डिपॉझिट अकाउंटस :
 दुरोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० रकमेच्या शिल्लेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. रु. १,००,००० वरील व्याज सास योजनेने दिले जाते. सहामास अखेर व्याजाची किमान रक्कम ५ रु. पेक्षा कमी झाल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अन्य युरतीच्या व सेव्हिंग बँक टेबल वॉय्य व्याजाने स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे विल्ल व सेटलमेंट्सप्रमाणे बँक एग्झिझिटिव्ह व ट्रस्टी न्यून काम करते. सर्व तद्द्वेषे हद्दघांचे काम केले जाते. नियम अर्ज कडून मागवावेत. बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वातमात्र व्यवहार केला जातो.
 एजंट्स—श्री. आर. लालबाणी.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ गावत)	३%
सरकारी आणि निमसरकारी रोळे	
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१११-८
४% १९४३ ...	१०४-०
३% निममुदत ...	९६-०
३% १९४०-५० ...	१०३-२
३% (१९६३-६५) ...	९५-३
२% १९४८-५२ ...	९७-८
४% पोर्ट ट्रस्ट (लाभ मुदत) ...	१०९-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लाभ मुदत) ...	१०९-८
४% व्हेस्टर कर्ज (१९५३-६३) ...	११५-०
५% नैस्टर कर्ज (१९५५) ...	१२६-०

मंडळ्यांचे भाग

(कंसातील पक्क्या आकडा भागाची दरांनी किंमत, दुसरा आकडा वचल झालेले माहणल व कंसांमंतरच्या आकडा वार्षिक विन्डिंडं दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११% ...	१४२-८
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०% ...	१३४-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ९% ...	४०-१२
इंपीरियल बँक (५००) १२% ...	१५६७-८
बनि मॉ. को. बँक (५०) ३ रु. ...	५३-८
रिसर्व्ह बँक (१००) ३% ...	१०६-४

बीज

बीजे टुन्वे ऑर्गि. (५०) १२% ...	१४०-०
कराची (१००) ९% ...	२१५-१०
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९% ...	२१७-८
राटा वॉर ऑर्गि. (१०००) ५% ...	१६५५-०
आंध्र व्हॅली ऑर्गि. (१०००) ५% ...	१७१७-४

रेल्वेज

दोंड-बारामती (१००) ४% ...	१०४-८
पाचोप-जामनेर (१००) ३% ...	७२-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) ११% ...	८९०-०
नापी व्हॅली (५००) ८% ...	६५६-४

इतर

बेलापूर शुगर (५०) १० रु. ...	२३५-०
इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०) ३ रु. ...	४७-१२
शिंध्या स्टीम (१५) ३ रु. ...	२१-१२
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १ रु. ८ आ. ...	४६-१४
ओरिएंटल विमा (२००) १२% रु. ...	४१५५-०
टाटा आयर्न ए. प्रे. (१५०) ९% ...	१५५-०
टाटा आयर्न दु. प्रे. (१००) १८ रु. १० आ. ...	२२१-१४
टाटा आयर्न ऑर्गि. (७५) १५ रु. ...	३९८-०
टाटा आयर्न डिफंड (३०) १४३ रु. १४ आ. ७ वे. ...	२१०७-८
अंतोसिप्टेड सिमेंट (१००) ५ रु. ...	१५३-४

सोने-चांदी

सोने (मिठ) मत्त्येक तोल्यास ...	४२-०-९
चांदी मत्त्येक १०० तोल्यास ...	६२-१२-६

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टकल
ह्यावर अनुभविक उपाय
संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कं., अहमदाबाद

“अर्थ” ग्रन्थमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि
विषयांवरील सोपी व व्यावहारिक उपपुस्तकांचे
लोकप्रिय पुस्तकें.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यक्त्वार
दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.
- २ रिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.
- ३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.
- ४ सहकार : किं. २ रु.

* * *

१ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.

२ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील
इतर पुस्तकेंहि पुरविली जातात.

अर्थ ग्रन्थमाला, पुणे ४.

पुण्यांत आल्यावर

सुशिक्षितांनी सुरु केलेल्या

OUR HOME

या

कमालीच्या स्वच्छ, सात्विक व पुष्टिदायक
निवास भोजनालयांत

उत्तरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर मोकळी जागा व सर्व सुखसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवास येतील.

अक्षर होम,

६१९ शनवार पेठ, नातूंचे हौदासमोर, पुणे.

पावसाळ्यांतील उपयुक्त औषधें

❖ संग्रह करा ❖

कॉलरा गोळी, संजीवनी गुटी, कुटजारिष्ट

पाचकवटी, पंचकोलासव

तसेंच

पंडुरोगावरील अप्रतिम गुणकारी

—: रक्तवर्धक :—

सुवर्णकल्प, बालजीवन, अस्थिपोषक,

रक्तशोधक, कफनाशक हीं पेटेट

औषधें मागवा

मुख्य दुकान—गणपती चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे

आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

सर्व नव्येची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

‘पायोनियर डाईंग हाऊस’

कोचाचें कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कपड
इ. टिकल रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—

भिकारदास माकनी रोड, दातेघाटी, पुणे.

मधुमेहावरील
औषध

तीन आठवड्यांचे

औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, करल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणे २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६, शनवार पेठ, पुणे २.

राहणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपती चौक

व्यवस्थापक

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदेशिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.

मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष

परराडकर टेलर्स अँड केडिमी, ६७२ सदाशिव, पुणे.

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये
या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धान्तांचे विवेचन केले
आहे.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंडुस्थानची रिसर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver.
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -

POONA CITY.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

हे पत्र पुणे, पेट भागुडां प. नं. ११५१३ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि चव्हे, यांनी छापिले व
रा. श्रीपाद वामन काळे, पी. ए. यांनी 'दुर्गाधवास,' भागुडां, प. नं. १२२११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.